

Чайковський Д.З.

Державний податковий університет

ЗАПОБІГАННЯ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

У статті досліджено сутність економічної злочинності. Вказано, що економічна злочинність безумовно впливає на систему економічної безпеки держави, адже є деструктивним фактором, що руйнує систему економічних відносин різних рівнів як зсередини, так і ззовні. На сьогодні економічну злочинність варто внести в поле економічних наук, що вивчають економічну безпеку держави, що дозволить розробити механізми забезпечення її відповідного рівня. Досліджено погляди вітчизняних науковців стосовно розуміння економічної злочинності. Наголошено, що економічна злочинність в умовах сучасності являє собою сукупність правопорушень та протиправних дій, спрямованих на отримання неправомірної вигоди в економічній сфері. Підкреслено, що економічна злочинність у сучасних умовах нерідко виявляється високотехнологічною та глобальною, використовуючи різноманітні фінансові, інформаційні та технічні інструменти для скоєння злочинів. Це явище породжує великі виклики для правоохоронних органів та регуляторів, а також вимагає розвитку ефективних стратегій та міжнародного співробітництва для протидії йому. Розглянуто актуальні проблеми запобігання економічній злочинності в умовах сучасності. Відзначено, що проблема економічної злочинності в умовах сучасності є серйозним викликом для економічного розвитку та соціальної стабільності. Шляхи вирішення цієї проблеми вимагають комплексного та системного підходу. У підсумку зазначено, що запобігання економічній злочинності в умовах сучасності є важливим завданням для забезпечення стабільності економічної системи та правопорядку в суспільстві. Актуальність цієї проблематики підкреслюється не лише зростанням різноманітних форм економічних злочинів, але й їхньою складністю та високою технологізацією. Злочинці все частіше використовують сучасні технології та глобальні фінансові мережі для скоєння правопорушень.

Ключові слова: економіка, злочини, економічна злочинність, проблеми.

Постановка проблеми. Економічна злочинність безумовно впливає на систему економічної безпеки держави, адже є деструктивним фактором, що руйнує систему економічних відносин різних рівнів як зсередини, так і ззовні. Економічна злочинність є міждисциплінарною категорією, адже займає певне місце в об'єктно-предметному полі економічних, соціологічних, політичних, правових та державно-управлінських наук. А. П. Дикий підкреслює, що, «відповідно, в системі наукових досліджень сформувався сукупність різносторонніх підходів до розуміння економічної злочинності. Більшість підходів тлумачить зміст економічної злочинності з позиції юридичних наук у частині регулювання економічної діяльності та запобігання і протидії цим видам злочинів. В економічній науці таке поняття майже не розглядалося, проте економічна злочинність знаходиться в об'єктно-предметному полі економічних наук та є загрозою економічній безпеці держави. Сьогодні економічну злочинність варто внести в поле економічних наук, що вивчають

економічну безпеку держави, що дозволить розробити механізми забезпечення її відповідного рівня» [1, с. 3].

Дійсно, в умовах швидкого розвитку економіки та технологій економічна злочинність стає надзвичайно актуальною та складною проблемою, яка вимагає серйозної уваги від правоохоронних та правових структур як в Україні, так і в усьому світі. Запобігання економічній злочинності стає завданням вельми важливим для забезпечення стабільності економічного середовища та дотримання принципів справедливості. Саме аналіз національної та міжнародної практики становить важливий етап в розумінні шляхів оптимізації заходів, спрямованих на запобігання економічній злочинності в умовах сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність питання, що розглядається, зумовила те, що воно прямо чи опосередковано ставало предметом дослідження таких науковців, як Н. Л. Гула, Д. О. Грицишен, А. П. Дикий,

В. В. Євдокимов, С. Ф. Денисов, К. В. Малишев, О. О. Хробуст тощо.

Метою дослідження є висвітлення сутності запобігання економічній злочинності в умовах сучасності.

Виклад основного матеріалу. А. П. Дикий у своєму дослідженні виокремив, що «якщо об'єднати різноманітні школи, вчення, концепції, теорії про сутність і походження економічного злочину, то визначальними для них будуть два світоглядно-методологічних підходи в історичному аспекті. Насамперед це – натуралістично-матеріалістичне розуміння проблеми, відповідно до якого основу життєдіяльності суспільства становить матеріальне виробництво, а суспільство виступає частиною природи з огляду на те, що об'єктивні закони його розвитку проявляються через свідому діяльність людей. Протилежний підхід – це так званий релігійно-ідеалістичний, який заперечує будь-яку закономірність у суспільному розвитку під визначальним впливом його духовних начал. Для обох філософсько-світоглядних підходів розуміння життєдіяльності суспільства характерне поєднання економічного злочину і злочинності зі злом, яке притаманне самій людині через її недосконалість, оскільки вона не має в готовому вигляді відповідних умов життя і постійно бореться за їх утворення, як це, зокрема, спостерігається при матеріалістичному розумінні суспільства» [1, с. 4].

Цілком обґрунтованим є бачення Н.Л. Гула щодо виявлення ознак економічних злочинів, які можуть певним чином проявлятися, зокрема: «1) зовні вони часто мають вид нормальних фінансово-господарських операцій; 2) більшість зазначених злочинів залишає сліди в різних документах (управлінських, бухгалтерських, технологічних, складених органами контролю тощо); 3) вчинення злочинів у зазначеній сфері є корисливим і фігурант має на меті отримання матеріальних цінностей або грошових засобів» [2, с. 323].

Вітчизняний науковець В.В. Коваленко в своєму дослідженні на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук дає таке визначення поняттю «економічна злочинність», відповідно до якого «це кримінально карні винні і суспільно небезпечні діяння, при вчиненні яких для одержання матеріальної вигоди використовуються легальні економічні інститути (правила, форми, процедури, механізми економічної діяльності)» [3, с. 81]. Це визначення найбільш доцільно характеризувати з позиції теорії суспільних відносин, в той же час дискусійною є теза автора

щодо легальних економічних інститутів, адже економічні злочини можуть здійснюватися і через нелегальну економічну діяльність, яка сама по собі є злочином.

Досить розгорнуте визначення в своїх дослідженнях наводить Д.М. Харко та зазначає, що «економічна злочинність – це протиправна діяльність в офіційно-публічній сфері тіньової економіки, яка охоплює різні зловживання економічною владою, що посягають на порядок економічного управління; завдає суттєвої економічної шкоди інтересам держави, приватно-підприємницькій діяльності або групам громадян; скоюється постійно в межах та під прикриттям законної професійної діяльності менеджменту з метою вилучення наживи як фізичними, так і юридичними особами» [4, с. 600]. Таке визначення найбільш повно характеризує місце економічних злочинів у структурі загроз економічній безпеці держави, адже визначає значення в тіньовій економіці та суб'єктів скоєння.

На думку С.Ф. Денисова, Т.А. Денисової та С.Г. Кулик, під економічною злочинністю слід розуміти «соціально-економічне деструктивне для економіки держави явище, що проявляється у вчиненні умисних корисливих злочинів у сфері легальної і нелегальної господарської діяльності, основним і безпосереднім об'єктом якої є майнові відносини і відносини у сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання товарів і послуг з метою одержання злочинних доходів» [5, с. 124]. Схожої думки щодо визначення поняття «економічна злочинність» притримується й вітчизняний науковець О.Г. Кальман та у своєму дослідженні зазначає, що: «це деструктивне для економіки соціально-економічне явище, яке проявляється у вчиненні особами умисних корисливих злочинів у сфері легальної й нелегальної господарської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких виступають відносини у сфері виробництва та відносини власності, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг з метою отримання доходу» [6, с. 5].

У свою чергу Н.В. Лісова визначає поняття «економічна злочинність» як «українське небезпечне явище, яке вкоренилося в усіх сферах функціонування держави та є негативним чинником на шляху до розбудови країни європейського зразка» [7, с. 134]. Таке визначення більшою мірою схоже на політичний лозунг, але з автором можна погодитися в тому, що економічна злочинність в Україні дійсно вкоренилася в різні сфери суспільного життя та галузі економіки, а також впливає на

економічний розвиток країни, адже є загрозою для економічної безпеки держави, що в результаті проявляється на ефективності правоохоронної, оборонної та соціальної функцій держави.

З оглядом на вище окреслені думку науковців, можемо виокремити, що економічна злочинність в умовах сучасності являє собою сукупність правопорушень та протиправних дій, спрямованих на отримання неправомірної вигоди в економічній сфері. Вона охоплює різноманітні види порушень, пов'язаних з економічними процесами, включаючи фінансові махінації, корупцію, фальсифікацію документів, легалізацію доходів, підробку товарів та послуг, а також інші правопорушення, спрямовані на отримання неправомірної вигоди в контексті бізнесу та економічної діяльності. Так, економічна злочинність у сучасних умовах нерідко виявляється високотехнологічною та глобальною, використовуючи різноманітні фінансові, інформаційні та технічні інструменти для скоєння злочинів. Це явище породжує великі виклики для правоохоронних органів та регуляторів, а також вимагає розвитку ефективних стратегій та міжнародного співробітництва для протидії йому.

Останнім часом в Україні вчиняється велика кількість правопорушень у сфері економічної діяльності, а саме: приховування величини прибутків ухилення від сплати податків; шахрайство з фінансовими ресурсами, які вчиняються з метою отримання надприбутків різними фінансовими установами; у валютній сфері – приховування та зменшення продажу іноземної валюти з метою різкого збільшення ціни на іноземну валюту; штучне підвищення і утримання високих цін на товари, медикаменти і послуги та виготовлення неякісних, шкідливих для здоров'я товарів споживання тощо [8, с. 53].

У розрізі даного теми О. Ніпіаліді відзначає, що «проблеми запобігання злочинності у сфері економіки пов'язані з новими проявами діянь, застосуванням все більш винахідливих способів та обсягу вчинення кримінальних правопорушень, про що свідчить сучасний стан економіки України та збільшення прибутків заможних осіб. Боротьба з економічною злочинністю потребує «фронтального наступу», а саме: застосування ефективних методів виявлення і розслідування економічних кримінальних правопорушень; усунення причин і умов виникнення економічної злочинності та ліквідації з застосуванням оперативно-розшукових заходів, процесуальних і нетрадиційних, які є адекватними обставинам запобігання діяльності кримінально-протиправних угруповань. Інакше,

розкриття таких кримінальних правопорушень потребує застосування науково-обґрунтованих методів, про що раніше наголошували науковці, а система кримінальних правопорушень, що вчиняються у різних напрямках економіко-фінансової діяльності, передбачених Кримінальним кодексом України, визначена за х об'єднуючими ознаками» [9, с. 63].

У свою чергу, О. Новіков виділяє, що «проблемами державної політики запобігання та протидії економічній злочинності є: політична залежність процесу вироблення та реалізації реформ від олігархічних структур; неефективне ресурсне забезпечення суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності; низький рівень кадрового забезпечення системи запобігання та протидії економічній злочинності; відсутність комунікації та наявність конфлікту між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності; високий рівень корупції в правоохоронній системі; відсутність механізму притягнення до відповідальності суб'єктів реалізації реформ; неіснуюча система профілактики економічних злочинів; відсутність просвітницького механізму населення щодо суспільної шкоди економічних злочинів; відсутність системи вивчення злочинів як суспільної загрози; низький рівень довіри населення до правоохоронних органів та несприйняття реформ [11, с. 54].

З цього приводу О. Г. Маркушин підкреслює, що «враховуючи численний перелік суб'єктів запобігання економічній злочинності, достатній стан нормативного забезпечення їх діяльності залишається необхідність в удосконаленні організацій щодо запобігання економічній злочинності, визначення основних напрямів профілактики в умовах цифровізації суспільства та з огляду на поступове поширення цього виду злочинності на всі сфери життєдіяльності суспільства. У європейських країнах, так само як і в Україні, система запобігання економічній злочинності передбачає такі основні елементи: поліцейські органи; спеціалізовані правоохоронні органи; податкові служби; митні служби; органи фінансової розвідки. Повна інтеграція економічних функцій у межах однієї правоохоронної структури становить виняток, а не правило [8, с. 54].

К. В. Малишев та О. О. Хробуст, досліджуючи проблеми запобігання економічній злочинності правоохоронної системи, вказують на наступні бар'єри:

– недовіра суспільства до правоохоронної системи та державної влади (виконавчої та законо-

давчої) в цілому, що чинить супротив будь-яким реформам;

- політична корупція та відсутність політичної волі щодо здійснення або ж завершення реформ в різних сферах суспільного життя та правоохоронній системі, зокрема;

- механізми державної політики та державного управління щодо реформування не в повній мірі враховують суспільні реалії, зокрема, інформаційна підтримка реформ;

- корупція в правоохоронних органах та відсутність мотивації до трансформації управління правоохоронною діяльністю;

- відсутність належного ресурсного забезпечення процесу реформування правоохоронної системи, зокрема: кадрового, фінансового, інформаційного, матеріального та іншого [12, с. 315–316].

Досить цікавим є підхід, що міститься в колективній монографії за загальною редакцією В.В. Євдокимова та Д.О. Грицишена. Так, колектив авторів наголошує на наступних системних проблемах запобіганні економічній злочинності:

- 1) заполітизованість правоохоронної системи держави, що в результаті призводить до низького рівня управління її функціональними та операційними процесами;

- 2) низький рівень інформованості суспільства про реформування правоохоронної системи;

- 3) відсутність комунікації між правоохоронними органами;

- 4) правовий механізм мінливий до політичних сил, що, як наслідок, призводить до значних змін в законодавстві та прийняття недосконалих початкових законів;

- 5) відсутність комплексності в реформуванні;

- 6) відсутність комунікації між центральними органами виконавчої влади, що реалізують політику в різних сферах суспільного життя, які є суміжними до правоохоронної системи;

- 7) недосконалість структури правоохоронної системи;

- 8) проблема фінансового забезпечення правоохоронної системи [13, 352].

Варто також звернути увагу на думку А. П. Дикого, який визначає наступні системні проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, зокрема:

- «політична залежність процесу вироблення та реалізації реформ від олігархічних структур є найбільш важливою системною проблемою гарантування економічної безпеки держави через механізми запобігання та протидії економічній злочинності;

- неефективне ресурсне забезпечення суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності;

- низький рівень кадрового забезпечення системи запобігання та протидії економічній злочинності;

- заполітизованість правоохоронної та інших систем забезпечення державної безпеки призвели до відсутності комунікації та наявності конфлікту між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності;

- високий рівень корупції в правоохоронній системі;

- відсутність механізму притягнення до відповідальності суб'єктів реалізації реформ;

- недієва система профілактики економічних злочинів;

- відсутність просвітницького механізму населення щодо суспільної шкоди економічних злочинів, призводить до того, що населення має високий рівень толерантності до економічних злочинів та не усвідомлює їх наслідків як в теперішньому, та і в майбутньому;

- відсутність системи вивчення злочинів як суспільної загрози;

- низький рівень довіри населення до правоохоронних органів та несприйняття реформ» [14, с. 61–62].

Слід врахувати, що серед економічних факторів зростання економічної злочинності найбільш вагоме місце посідає низький рівень доходів населення в країні, що безпосередньо впливає на формування корисливої мотивації та зубожіння населення. Недоліки в регулюванні кредитно-фінансових відносин, лібералізація цін, різноманітні маніпуляції з процентними ставками на кредити, ставками оподаткування, значна бюрократизація процесів державних закупівель створили підґрунтя для зростання як економічної злочинності, так і тіньової економіки [10, с. 105]. Також політичні й правові фактори є одними із основних криминогенних детермінантів економічно злочинності в Україні. Вони пов'язуються зі здійсненням державної політики у сфері економіки, гальмуванням економічних реформ, недосконалістю нормативного забезпечення запобігання економічній злочинності, недосконалістю організаційного механізму протидії [8, с. 55].

Підсумовуючи, варто відзначити, що проблема економічної злочинності в умовах сучасності є серйозним викликом для економічного розвитку та соціальної стабільності. Шляхи вирішення цієї проблеми вимагають комплексного та системного підходу. Удосконалення законодавства, зміц-

нення правоохоронних органів, міжнародне співробітництво, використання сучасних технологій та фінансовий моніторинг є ключовими напрямками дій. Важливо підкреслити роль громадськості та освіти у формуванні свідомого підходу до економічної безпеки. Освіта та підвищення рівня інформованості громадян та підприємців становлять важливий інструмент у запобіганні економічній злочинності та формуванні культури дотримання закону. Загалом, лише спільні зусилля держав, міжнародних організацій, підприємців та громадян можуть призвести до успішного вирішення проблем економічної злочинності та створення стійкої, прозорої та етичної економічної системи.

Висновки. Запобігання економічній злочинності в умовах сучасності є важливим завданням для забезпечення стабільності економічної системи та правопорядку в суспільстві. Актуальність цієї проблематики підкреслюється не лише зростанням різноманітних форм економічних злочи-

нів, але й їхньою складністю та високою технологізацією. Злочинці все частіше використовують сучасні технології та глобальні фінансові мережі для скоєння правопорушень.

Для ефективного протидії економічній злочинності необхідно вдосконалювати національні та міжнародні законодавчі рамки, вдосконалювати правоохоронні практики та зміцнювати співпрацю між країнами. Ключовим елементом є впровадження передових технологій та аналітичних інструментів для виявлення та передбачення економічних ризиків. Надійне забезпечення економічної безпеки вимагає комплексного підходу, включаючи навчання фахівців, розвиток сучасних систем моніторингу та взаємодію всіх зацікавлених сторін, від державних органів до бізнес-структур та громадськості. Лише такий об'єднаний зусилля може сприяти створенню ефективної системи запобігання економічній злочинності, яка враховує сучасні виклики та сприяє сталому розвитку суспільства.

Список літератури:

1. Дикий А. П. Економічна злочинність як загроза економічній безпеці держави: понятійно-змістовні положення та властивості. *Економіка, управління та адміністрування*, (4 (102)). 2022. С. 3–17.
2. Гула Н.Л. Виявлення підрозділами ДСБЕЗ злочинів, що вчиняються у сфері цільових спеціалізованих державних фондів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 319–329.
3. Коваленко В.В. Організація профілактики економічної злочинності в Україні: дис. ... д.ю.н.: 12.00.07. Харків. 2004. 398 с.
4. Харко Д.М. Кримінологічні проблеми щодо визначення поняття та ознак сучасної економічної злочинності як фактора тінізації економіки України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 55. С. 597–601.
5. Денисов С.Ф. Кримінологія. Особлива частина. *Навчальний посібник*. Запоріжжя : КПУ, 2012. 705 с.
6. Кальман О.Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження: автореф. дис. ... д.ю.н.: 12.00.08. Харків, 2004. 48 с.
7. Лісова Н.В. Запобігання злочинам у сфері економічної діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (107). С. 134–144.
8. Маркушин О. Г. Запобігання економічній злочинності як важливий напрямок діяльності правоохоронних органів в Україні. *Юридична наука*, № 6 (96). 2019. Том 2. С. 51–57.
9. Ніпаліді О. Профілактика економічної злочинності як важливий напрямок діяльності правоохоронних органів: стан, тенденції, проблеми. *Актуальні проблеми правознавства*, № 4 (24). 2020. С. 61–67.
10. Кузьмін Р. Р. Запобігання злочинам у сфері господарської діяльності. *Монографія*. Київ: Нац. акад. внутр. справ., 2012. 408 с.
11. Новіков О. Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. *Ефективність державного управління: збірник наукових праць*. 2015. Вип. 43. С. 52–57.
12. Малишев К.В., Хробуст О.О. Ідентифікація причин, бар'єрів та наслідків реформування правоохоронної системи України. *Право та державне управління*. 2019. № 4. С. 313–320.
13. Євдокимов В.В., Грицишен Д.О. Криза правоохоронної системи України. *Монографія*. Житомир: Видавничий дім «Бук-друк», 2023. 584 с.
14. Дикий А.П. Системні проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності. *Інвестиції: практика та досвід*, № 3. 2023. С. 57–63.

Chaikovskiy D.Z. PREVENTION OF ECONOMIC CRIME IN CONTEMPORARY CONDITIONS: CURRENT ISSUES

The article explores the essence of economic crime. It is noted that economic crime undoubtedly influences the state's economic security system, as it is a destructive factor that disrupts the system of economic relations at various levels both from within and from outside. Today, economic crime should be included in the field of economic sciences studying the economic security of the state, which will allow the development of mechanisms to ensure its appropriate level. The views of domestic scientists regarding the understanding of economic crime are investigated. It is emphasized that in contemporary conditions, economic crime is a combination of offenses and unlawful actions aimed at obtaining illegitimate benefits in the economic sphere. It is highlighted that economic crime in modern conditions is often highly technological and global, using various financial, informational, and technical tools to commit crimes. This phenomenon poses significant challenges for law enforcement agencies and regulators, requiring the development of effective strategies and international cooperation to counteract it. Current issues of preventing economic crime in contemporary conditions are considered. It is noted that the problem of economic crime in modern conditions is a serious challenge to economic development and social stability. Ways to address this problem require a comprehensive and systematic approach. In conclusion, it is stated that preventing economic crime in contemporary conditions is an important task to ensure the stability of the economic system and the rule of law in society. The relevance of this issue is underscored not only by the increase in various forms of economic crimes but also by their complexity and high level of technological sophistication. Criminals increasingly use modern technologies and global financial networks to commit offenses.

Key words: *economics, crimes, economic crime, issues.*